

Industrihistoria i Väst

Tidskrift för föreningen Industrihistoria i Väst

NR 2 2021 ÅRGÅNG 17

Innehåll

- 3 Ledare: I tider av stadsjubileer. *Johannes Daun.*
- 4 Notiser.
- 7 Konsumtionssamhälle på distans och kultur. *Mats Sjölin.*
- 16 Textilhistoriska samlingar är nu tillgängliga digitalt. *Johannes Daun.*
- 18 Magnus skriver industrihistoria. *Kenth Lärk.*
- 22 Ny utställning om 1900-talets Göteborg – med grejerna i fokus. *Björn Ohlsson.*
- 24 Bokrecension: Otyg – Fallet Algots Nord. *Johannes Daun.*
- 26 Industrieföretagaren och arkitekten Ingrid Wallberg. *Mats Sjölin.*
- 27 Lidköpings 575-åriga historia skildras via människors livsöden. *Björn Ohlsson.*
- 29 Gatunamn berättar om vår industrihistoria – del 14. *Lars O. Carlsson.*
- 34 Industriarv i bild. *Karl-Magnus Johansson.*

Tidskriften ges ut av föreningen Industrihistoria i Väst

Hemsida: www.industrihistoriaivast.net

E-post: info@industrihistoriaivast.net

Plusgiro: 126 25 70-3

Postadress: Industrihistoria i Väst, c/o Riksarkivet i Göteborg, Box 19035,
400 12 Göteborg

Ansvarig utgivare: Mats Sjölin

ISSN: 2002-2913

Redaktionskommitté: Lars O. Carlsson, Christine Fredriksen, Kenth Lärk
och Björn Ohlsson

Redaktör: Kenth Lärk

Layout: Karl-Magnus Johansson

Tryck: Typografia

Omslagsbild: Skalenlig modell från Erikson & Larsons konfektionsfabrik i
Borås. Modellen tillverkades till Boråsmässan 1949. Foto: Textilmuseet.

I tider av stadsjubileer

Stadshistoriskt intresserade läsare har nog noterat att flera svenska (och finska) städer fyller 400 år i år. För västsvensk del är det Göteborg och Borås (dessutom fyllde Alingsås 400 år 2019) och i norra delen av landet firar bland annat Luleå, Piteå och Sundsvall också 400 år.

Orsaken till att jubileerna duggar tätt är den väg av stadsgrundande som den svenska staten framdrev under Axel Oxenstierna och Gustav II Adolf under 1600-talets första hälft. Det stormaktstida Sveriges bestånd av städer var sedan tämligen intakt fram tills 1800-talets mitt, då nya krafter som järnvägsutbyggnad, ökande handel och industrialisering banade väg för nästa urbaniseringsvåg. Nya tätorter växte fram och gamla städer som Göteborg och Borås fick en ny roll som industriella centrum.

Den urbana och industriella tillväxten kring förra sekelskiftet kulminerade – som av en tillfällighet – med

den förra vågen av jubileer för Göteborg, Borås med flera städer. I Göteborg anordnades som bekant den stora jubileumsutställningen 1923 för att uppmärksamma 300-årsminnet av stadens grundande. Jubileumsutställningens innehåll blickade i flera fall långt utanför Göteborgs gränser och var på så vis även en västsvensk utställning. I industriutställningen var exempelvis några av de större textilindustrierna i Borås och Sjuhäradsbygden representerade, såsom Rydboholm, Svenskt Konstsilke, Sveriges Förenade Triåfabriker och T. H. Lapidus.

2021 års firanden i såväl Göteborg som Borås har på grund av coronapandemin delvis fått ställas in eller skjutas på framtiden. Ett stadsjubileum är ju annars ett tillfälle då fler personer än vanligt intresserar sig för platsens historia, kännetecken och kulturarv. Vi får hoppas att de satsningar som ändå blir av, i form av inspelade museivisningar och föredrag,

bokutgivning, nya utställningar med mera, ändå ska bidra till att engagera regionens historieintresserade allmänhet.

Exempelvis lyfter Textilmuseet i Borås fram den lokala konfektionsindustrins historia genom en ny basutställning om mode med utgångspunkt i konfektionsfirman Bröderna Magnusson, som är planerad att öppna i slutet av 2021 som ett av Borås stads bidrag till 400-årsfirandet.

I detta nummer lyfts jubilarer Borås även fram i artiklar om postorder, digitala föremålssamlingar och i en recension av en bok om konfektionsjätten Algots.

Johannes Daun är industrianthikvarie på Textilmuseet i Borås

Notiser

Jubileumsbok om F O Peterson

Arkitekt- och byggnadsföretaget F O Peterson sägs vara norra Europas äldsta företag i sitt slag. Bolaget ägs och drivs fortfarande av samma familj.

Delar av företagets drygt 150-åriga byggnadsproduktion presenteras i en stor jubileumsbok. Här finns exempelvis Kvibergs Kaserne med sina 6,7 miljoner tegelstenar, Vasastadens första femvåningshus, Oscar Fredriks imponerande kyrka och pampiga Amerikahuset, men också ett stort antal moderna bostäder i Lunden, Frölunda, Surte, Lundby Park, Östra Kålltorp samt Majorna.

Det är Göteborgsprofilen Lars O. Carlsson som i boken bjuder på en blandning av fakta, kåseri och nostalgi kring dessa och betydligt många fler byggnader.

Göteborgsförslag om ett västsvenskt industrihistoriskt center

Efter flera bordläggningar av Göteborgsförslaget 5306 om ett Västsvenskt industrihistoriskt center i kulturnämnden har kommunstyrelsen i Göteborg gett stadsledningskontoret i uppdrag att tillsammans med bland andra Västra Götalandsregionen undersöka möjligheterna att till skapa ett Västsvenskt industrihistoriskt center. Bakgrunden till förslaget är att Västsvetige är Nordens största industriregion. Men det finns ingen plats där denna historia berättas.

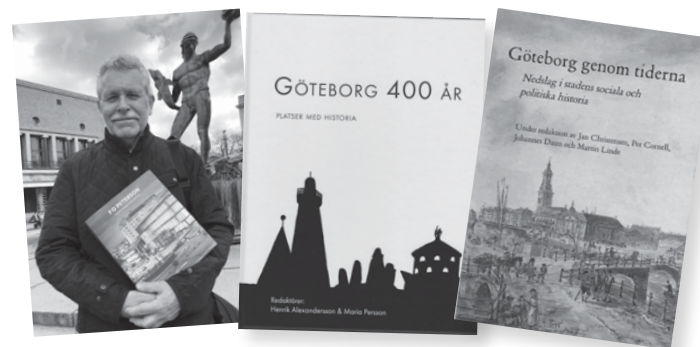
I uppdraget till stadsledningskontoret betonas att industrins historia innehåller fler perspektiv än bara teknisk utveckling. "Utöver att belysa och fördjupa arbetarhistorien kan industrins påverkan på miljön och klimatet lyftas fram liksom perspektiv inom migration, handel och kolonialhistoria."

Industrihistoria i Väst var positiva till medborgarförslaget. Vad utredningen om finansiering av ett center innebär är svårt att i nuläget värdera, varför föreningen avvaktar ett konkret förslag. Vi följer utredningen med stort intresse och bidrar gärna med kunskapsunderlag. Ett center eller ett museum är först och främst en verksamhet och inte en byggnad.

I Göteborgsförslaget fanns även förslag om att hedra de varvsarbetare som i tiotusental satt sin prägel på staden. Förslagsställaren ville se en skulptur vid sidan av Eriksbergskranen.

Av allt döma väcker det västsvenska industrisamhället engagemang.

Numrets notiser bjuder på tre nya böcker. På motstående sida (och vänster i bild) lyfter vi fram Lars O. Carlssons bok om F O Peterson och på nästa sida berättar vi om två antologier som ges ut med anledning av Göteborgs 400-årsjubileum.

Platser i fokus i jubileumsbok

Några platser i Göteborg, som Vinga och Göteborgs fiskhamn, är kändisar. Andra är mer anonyma eller nästan okända för allmänheten.

Den gemensamma nämnaren är att de tillhör 21 platser som finns beskrivna i jubileumsboken *Göteborg 400 år – platser med historia*.

Boken är Fornminnesföreningen i Göteborgs bidrag till stadens jubileum. Föreningen vill med publikationen bidra till kunskap och väcka intresse för Göteborgs och Västsveriges historia och arkeologi.

I jubileumsboken medverkar ett 30-tal skribenter med olika fackkunskaper och berättar om Göteborgs stads långa historia, med nedslag från stenåldern fram till idag. Platsernas betydelse och förändring beskrivs i boken som innehåller ett rikt bildmaterial.

Läsaren bjuds in till olika platser i Göteborg. Författarna har fått fria händer att belysa relationerna mellan platser och människor. Platsernas variation och författarnas olika fackkunskaper bidrar till att läsaren får en vidgad bild av Göteborgs historia.

Fornminnesföreningen i Göteborg är en anrik förening. Den instiftades redan 1886.

21 forskare om Göteborg

Inför 2021:s fyrahundraårsfirande av Göteborg belyser 21 forskare på Göteborgs universitet nya perspektiv på stadens historia med boken *Göteborg genom tiderna – Nedslag i stadens sociala och politiska historia* (Daidalos förslag).

Boken är uppdelad i tre delar: »Stadens självbild och regionala roll«, »politik handel och sociala rörelser« och »befolkning, levnadsförhållanden och utbildning«.

Artiklar som bland andra »Makten över marken«, »Att inte passa in« och »Epidemier och barnadödlighet i det förindustriella Göteborg 1800–1850« tydliggör att stadens historia inte är en, utan består av många olika berättelser.

Boken ifrågasätter den konstruerade »Göteborgsandan« och att det aldrig funnits ett enda Göteborg. En illustration av antropologen Benedict Andersons klassiker om föreställda och levda gemenskaper (»imagined and lived communities«) från 1983. Anderson ser framför allt tre tekniker för att sprida en föreställd gemenskap: folkräkning, karta och museum.

Konsumtionssamhälle på distans och kultur

Mats Sjölin

När svenskarna själva uppskattar sin konsumtion har e-handeln vuxit med 25 procent under augusti 2020 jämfört med samma månad 2019. Det är framför allt i storstadsregionerna e-handeln växer.¹ Industrisamhället bygger till stor del på just konsumtion. E-handeln har i Sverige sprungit ur postorderföretagen och har fortfarande sitt centrum i Borås.

Sveriges första postorderföretag var Fröbergs, i dag AB John Fröberg, som startade som stämpel- och visitkortsfabrik 1879 i Finspång. Visitkortstryckeriet blev efterhand även ett allroundtryckeri för att även trycka illustrerade priskuranter.² Fröbergs postorderförsäljning erbjöd även populära brevkort tryckta i färg. Ett år sålde postorderföretaget Åhlén & Holm nio miljoner vykort. I Nordiska museets uppteckningsmaterial berättar en försäljare att han också sålde en

hel del tavlor pressade på pappskivor. Till att börja med skedde försäljningen med hjälp av agenter.³ En av Fröbergs agenter var Algot Johansson som 1913 startade postorderföretaget Algots i Borås. Senare kunde även brevkort och vykort köpas i tobaksaffärerna.

Billiga tryck på papper blev möjligt tack vare tekniken med oljetryck eller kromolitografi,⁴ en teknik som utvecklades under 1800-talet från litografen. Tekniken möjliggjorde masstillverkning av bilder som framför allt post-

orderföretaget Bröderna Wennerlund i Borås kunde erbjuda återförsäljare.

Bröderna Wennerlund

Bröderna Wennerlund grundades 1917 av bröderna Harry och Nils Wennerlund. Bolaget var ett grossistföretag i textilvaror och hade egen tillverkning av barn-, dam- och herrkläder. Postorderföretaget flyttade 1928 till eget sexvåningshus på Bryggaregatan i Borås. Försäljningen skedde genom att årligen utge en vår- och sommarkatalog samt höst- och

vinterpriskurant. Bolagets kundkrets var från början nästan uteslutande handlare och återförsäljare. Bröderna Wennerlunds försäljning via postorder var stor redan under mellankrigstiden. Men postorderförsäljningens expansion skedde framför allt under 1950-talet. I Boråspostens statistik steg antalet sända paket från en miljon 1951 till nästan tre miljoner 1960.⁵ År 1967 hade Bröderna Wennerlund omkring 250 anställda med en årsomsättning på 45 miljoner. Den sista katalogen kom ut 1969.⁶

Wiskadals fabrik var ett av de tidiga postorderföretagen i Borås och sysselsatte som mest 170 personer. Från början 1926 sålde företaget egentillverkade produkter. Fram till 1967 distribuerade Wiskadal även hushållsartiklar, fritidsprodukter, leksaker, med mera. Foto: Wallander & Wernlund, Textilmuseet.

En av försäljningsframgångarna under 1950-talet var nostalgiska pappersbonader av ett försvunnet bondesamhälle. Andra populära motiv var reproduktioner av gråtande barn och lättklädda kvinnor. De senare motiven såldes också på marknader.

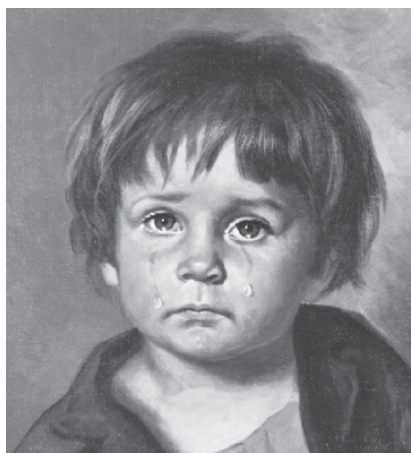
Gråtande barn

Gråtande barn är ett motiv som även i dag väcker känslor. 2013 använde Göteborgs stora nöjespark gråtande barn i en kampanj för att locka besökare. Det skulle vara en »glada barngaranti« men upprörde och skapade en motaffischering med budskapet att »242 000 barn i Sverige har inte råd med Liseberg – så vem fan bryr sig

om er skitgaranti?« I Grekland såg man jämförelsen som skandalös.⁷

Sex år tidigare mötte den amerikanske fotografen Jill Greenbergs porträtt av gråtande barn liknande reaktioner. Utställningen och boken *End Times* syftade till att spegla känslorna kring USA:s politik. Den tolkades av många som barnmisshandel.⁸

Postorderföretaget Ellos erbjöd sina kunder två gråtande barnmotiv monterade på spånplatta för 49,50 kr per set 1979. Motivet gråtande barn sägs ha sålts i 1,5 miljoner exemplar i Sverige under 1950-, 1960- och 1970-talen enligt Svenska postorderföreningen. Förlagan målades av den italienske konstnären Bruno Amadio.

Gråtande barn är ett återkommande motiv som även i dag väcker känslor.

Inspiration lär Amadio hämtat från Anders Zorn.⁹

När konsumtionssamhället och populärkulturen expanderade på 1950- och 1960-talen kom den nationella kulturpolitiken att skapa en gräns mellan den goda konsten och den kommersiella bildframställningen. Till den senare hörde hötorgskonsten med sina expressivt känslosamma motiv. De massproducerade bilderna betraktades som kitsch av konstetablissemangen. Vad som var smaklösa verk var inget objektivt.

1943 ville Wettergren & Kerbers bokhandel i Göteborg importera 18 målningar av den danska konstnären Ingrid Slot. Men hennes verk bedömdes av Konstrådet, att de saknade »konstnärlig kvalitet« varför import inte var önskvärd. Kvaliteten bedömdes delvis utifrån det låga priset. Ett lågt pris ansåg Statens konstråd var ett kriterium för dålig kvalitet. Bokhandeln hade dock ställt ut och sålt Slots målningar sedan 1920-talet eftersom »efterfrågan på fru Slots målningar är ganska livlig«. Volmar Wettergren ansåg i brev till Statens konstråd att det inte rörde »sig om något 'geschäft'« från deras sida utan om att »tillfredsställa en efterfrågan å i publiksmak tilltalande små blomstermålningar«. ¹⁰ En oljemålning av Ingrid Slot auktionerades ut för några år sedan för 3 000 kronor.

»Det är väl ingen konst«

Att postorderförsäljningen av massframställda bilder ökade under 1950- och 1960-talet kan förklaras med att importrestriktionerna av konst försvann 1953. Restriktionerna kom till under andra världskriget för att skydda valutareserven och importkontrollen fortsatte av vad man uppfattade som mindervärdig konst i ytterligare sju år efter det att världskriget hade tagit slut. Det var det tillskapade Statens konstråd som fick uppgiften att godkänna importen med uppgifterna att dels »bereda vidgade arbetstillfäl-

len för svenska konstnärer« och dels att »slå vakt kring den goda svenska smaken«. Maskinmässigt framställda bilder uppfattades inte som »god konst« där det låga priset på framställningarna var definitionen på vad som var mindervärdigt eller okonst. Trots ambitionen att motverka spridningen av den »mindervärdiga« konsten ökade importen och beräknades 1971 till mellan 50 och 60 ton.¹¹

Konst kan uppfattas som både kunnande och som en materiell produkt, skriver Peter Ekström i boken *Okonst*.¹² Gränsdragningen dem emel-

På marknader såldes maskinmässigt framställda bilder. De uppfattades inte som »god konst« av konstetablissemangen. Det låga priset på framställningarna var definitionen på vad som var mindervärdigt eller okonst.

lan är flytande. När konst uppfattas som kunnande, eller som kommunikation, har mottagarens värdering en avgörande betydelse. Som materiell produkt gäller det att skilja mellan konst och icke konst, eller okonst som saknar kvalitet. Okonst tillskrivs epitet som klotter, skadegörelse, hötorgskonst eller kitsch. Och »det är väl ingen konst«.

Kitsch, säger Milan Kundera i *Varats olidliga lätthet*, lockar fram två tårar. Den första tåren avslöjar känslan av något vackert. Den andra uttrycker vår kollektiva värdering om

vad som är det vackra. »Bara den andra tåren gör kitschen till kitsch. Människornas broderskap på jorden kan bara ha kitschen som bas.«¹³

Det är oklart var ifrån begreppet kitsch kommer. I tyskan, där det tidigast är belagt, står det för skräp eller för till exempel billigt producerade bilder. En typ av bildframställning som representerar dålig smak och syftar till att väcka sentimentala känslor. I Sverige kallas sådana avbildningar som väcker känslor även för hötorgskonst.¹⁴

Även den svenske målaren Anders

Olsson, som massproducerade många avklädda kvinnor, sa sig ha Anders Zorn som sin favoritmålare. Hans bilder distribuerades bland annat via Bröderna Wennerlund. Anders Olsson utgick från egna krokistudier som han idealiserade för, kommenterade han i en intervju, »det måste man«. Hans mest spridda bilder föreställde dock idylliska småjordbruk från en tid före industrisamhällets frammarsch. Anders Olssons reproduktioner, som kan ha sålts i två miljoner exemplar, fångade från början av 1950-talet en kollektiv dröm om den gamla goda tiden innan meka-

nisering, rationalisering och krav på snabb lönsamhet förändrade samhället. Pappersreproduktionerna föreställde inte något specifikt samhälle på den svenska landsbygden utan var snarare fantasibilder av ett Sverige som aldrig funnits. Själv såg Anders Olsson sitt måleri som »minnesbilder med fantasi« och inte som realistiska konstverk för »så här vackert är ingenting längre«.¹⁵ Som estetiskt ideal, där det fula förnekas och egentligen inte får existera, skapade bilderna hos betraktaren en drömvärld där det var gott att leva.

Anders Ohlson sa sig ha Anders Zorn som sin favoritmålare. Hans bilder distribuerades bland annat via Bröderna Wennerlund.

32217 Bonad av prima konsttryckspapper i god kvalitet. Förtjusande sommarmotiv i vackra färger i djuptryck. Storlek 52×71½ cm.
Pr styck 1,20
(Riktpris 1,75) 12 styck **1.10**

32215 Bonader med två trevliga nya motiv på hög papperskvalitet. Signerade: Anders Olsson. Storlek 43×82 cm.
Pr styck 0,55
(Riktpris 1,—) 12 styck **0.52**

Prinsen av kitsch

När Sveriges Television 1962 gjorde ett program om »hötorgskonsten« säger ägaren till en ramaffär att de målningar han har störst efterfrågan på är landskap men även naket och syftar på vad vid denna tiden gick under beteckningen »zigenerskor«.¹⁶

Unggren Charles Roka, eller egentligen Róka Károly, har fått epitet prinsen av kitsch. Den självutnämnde kungen skall då vara den norske konstnären Odd Nerdrum. Rokas välkända motiv av romska lättklädda kvinnor fick inget erkännande i Norge under hans livstid. På kontinenten hade Roka dock flera utställningar och hans reproduktioner var populära i Skandinavien och spreds även utanför Europa.

Roka var utbildad i Budapest och flyttade till Norge 1937. Hans tidiga målningar av ungerskt folkliv blev positivt omnämnt i den norska pressen och Roka uttryckte i en intervju att han var glad över att ha förmedlat ungersk kultur. Tone Lyngstad Nyaas skriver i en utställningskatalog 2003 att Rokas ungerska folkmotiv sökte fånga musikens kraft i bild, en folkmusik som påverkats av romsk musik och där dans och musik är svåra att skilja åt. Folklivsskildringarna kan betraktas som uttryck för kulturell identitet med ett inslag av nostalgi. Rokas oljemål-

ningar säljs i dag på auktion för över 10 000 kronor.¹⁷

Den konst som vägrar spela med i konstens spel, säger sociologen Pierre Bourdieu, reduceras till kitsch som enbart sägs finnas till för att tjäna vinstintressen. De som vaktar och försvarar gränserna för konsten genom att kontrollera tillträdet till den etablerade konsten försvarar den inrättade ordningen. Försvararna av gällande ordning söker framställa kitschen som efterbliven. De som vill uppvärdera kitschen arbetar för att förvandla den till en självvald avvikelse inom konsten. Det är just gränserna, och därmed hierarkierna, som är insatserna i striden om definitionen av vad som får uppfattas som konst.¹⁸

Under 1960-talet sker en omvärdering av vad som kan betraktas som konst. En intresseförskjutning från att stödja producenterna av konst till vad konsumenterna betraktar som värdefulla bilder.¹⁹

En vanlig föreställning är att det moderna samhällets snabba framväxt berodde på disciplin, försakelse och sparsamhet. Men byggde det inte också på drömmar och ett ovillkorligt bejakande av konsumtion och populärkultur? Att det var två sidor av samma mynt och en avvägning mellan rationalitet och sinnlighet.

Mats Sjölin är ordförande i Industrihistoria i Väst

Noter

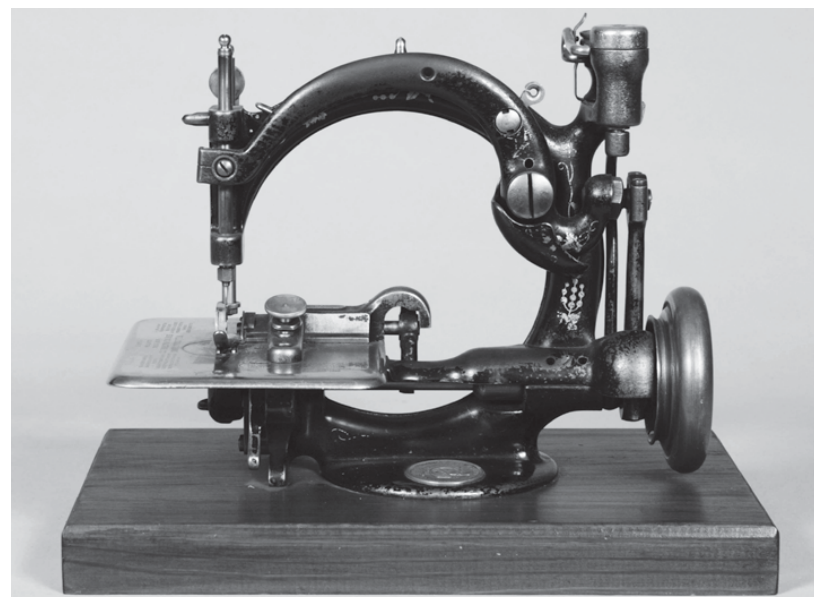
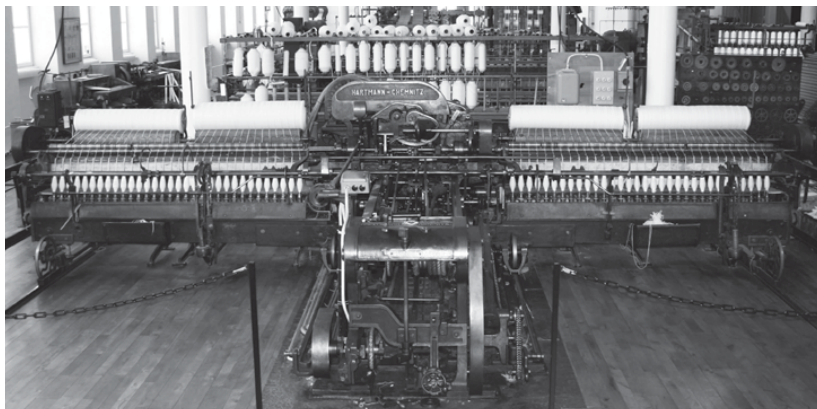
1. <https://dhandel.se/kunskap/bank/e-barometern/>. Se även: <https://www.svenskhandel.se/globalassets/dokument/aktuellt-och-opinion/rapporter-och-foldrar/e-handelsrapporter/laget-i-handeln-2020.pdf>.
2. <https://www.frobergs.se/frobergshistoria>.
3. Conradson B. 1975. "När postorderagenterna fick oss att skriva efter varor från katalog", *Fataburen. Nordiska museets och Skansens årsbok* 1975.
4. Kromolitografi används ofta som en kommersiell beteckning för färglitografi av grekiskans chroma (färg) och graphein (att skriva).
5. Olsson K. 2005. *Borås och den svenska textilkrisen 1952–1974. Borås stads historia III*. Lund.
6. Lagerström S. H. G. 2006. *Paket för miljoner. Om postorder i Sverige*. Jonito Förlag. Borås.
7. <http://www.gp.se/nyheter/g%C3%B6teborg/twitterkampanj-mot-lisebergsreklamen-1.536090>.
8. http://www.slate.com/blogs/behold/2013/08/04/jill_greenberg_end_times_crying_children_photos_became_a_headache_for_the.html.
9. Holkers M. 1984. *Gråtande barn – populära väggdekorationer under 1970-talets slut*. Stockholms universitet. Konstvetenskapliga institutionen.
10. Citat i Gustavsson M. 2002. *Makt och konstsmak. Sociala och politiska motsättningar på den svenska konstmarknaden 1920–1960*. Ekonomisk-historiska institutionen Stockholms universitet. Stockholm.
11. Gustavsson 2002.
12. Ekström P. 2014. *Okonst*. Bokförlaget Nya Doxa. Falun.
13. Kundera M. 2002. *Varats olidliga lätthet*. Stockholm. Kundera utgår i sin roman från Fredrik Nietzsche som fascinerades av operan Carmen.
14. "Kitsch", <http://www.ne.se/lang/kitsch>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-04-19.
15. Backman D. 2003. *Svenska idyller. Boken om Anders Olsson*. Solna.
16. Rynell Åhlén D. 2016. *Samtida konst på bästa sändningstid. Konst i svensk television 1956–1969*. Mediehistoriskt arkiv nr 31. Lund.
17. <https://www.bukowskis.com/sv/bukipedia/5395-charles-roka>. Läst 2020.11.09.
18. Bourdieu P. 2000. *Konstens regler*. Stockholm.
19. Sundgren P. 2002. "Smakfostran: En attityd i folkbildning och kulturliv", *Lychnos. Årsbok för idé- och lärdomshistoria*, 138–175. Uppsala: Lärdomshistoriska samfundet

Textilhistoriska samlingar är nu tillgängliga digitalt

Sedan november 2020 finns delar av Textilmuseets samlingar publicerade på Digitalt Museums webbplats, med beskrivande text och foto av varje registrerat föremål. Antalet publicerade föremål på Digitalt Museum har under vintern och våren ökat successivt.

Textilmuseet är ett av Nordens ledande museer inom textil, med fokus på bland annat textilindustri, textil konst, design och hantverk. Museet ligger i Borås och öppnade 1972. Särskilt intressant för den industrihistoriskt intresserade läsaren är Textilmuseets omfattande samling av textilmaskiner. Ett tjugotal av dessa maskiner är i drift och visas i museets basutställning *Textil Kraft*. Merparten av textilmaskinerna förvaras dock i magasin, men nås nu alltså digitalt tillsammans med bland annat mät- och provinstrument och andra verktyg från textilindustrin.

Denna spinnmaskin, en så kallad selfaktor, användes ursprungligen på en av Eisers anläggningar i Borås, men visas numera på Textilmuseet.

Textilmuseet har en stor samling av äldre symaskiner. Här exempelvis en symaskin för kedjesöm, från tillverkaren Willcox & Gibbs.

Till Textilmuseets samlingar hör också bland annat en omfattande samling plagg från olika tider, tiotusentals textilprover och ett textilhistoriskt museiarkiv. Genom att publicera foton och information om dessa museiföremål på Digitalt Museum blir stora delar av samlingarna mer tillgängliga för allmänheten än någonsin tidigare – faktum är att ett par högupplösta fotografier ibland är bättre för detaljstudier än att studera ett föremål i en hylla eller monter. Här intill visas bilder av två föremål från samlingarna.

Textilmuseets samlingar förvaltas tillsammans med dem från Borås museum, eftersom de båda museerna är organiserade som en enhet inom Borås stad. På Digitalt Museum visas således även kulturhistoriska föremål från Borås museum. Du når Textilmuseets och Borås museums samlingar via denna länk: <https://digitaltmuseum.se/owners/S-BMT> eller genom att söka på internet på orden Digitalt Museum och Textilmuseet.

| Johannes Daun är industrianthikvarie på Textilmuseet i Borås

Magnus skriver industrihistoria

Kenth Lärk

Magnus Brink gillar att fylla industrihistoriska kunskapsluckor med innehåll. Det har resulterat i två böcker, en om Jonsereds motorsågar och en om Surte glasbruk. Han har fler på gång.

Året var 2013 och Magnus skulle byta jobb. Han hade flyttat hem från Berlin där han arbetat som informatör på svenska ambassaden.

– Det var sommar och jag hade gott om tid. Åkte därför ut till Jonsereds fabriker och gick runt där. På museet såg jag en del information om motorsågarna och blev nyfiken, säger han.

Han kunde sedan konstatera att det inte skrivits särskilt mycket om motorsågarna.

– Jag tänkte först skriva en artikel men det växte så jag grävde vidare, berättar Magnus.

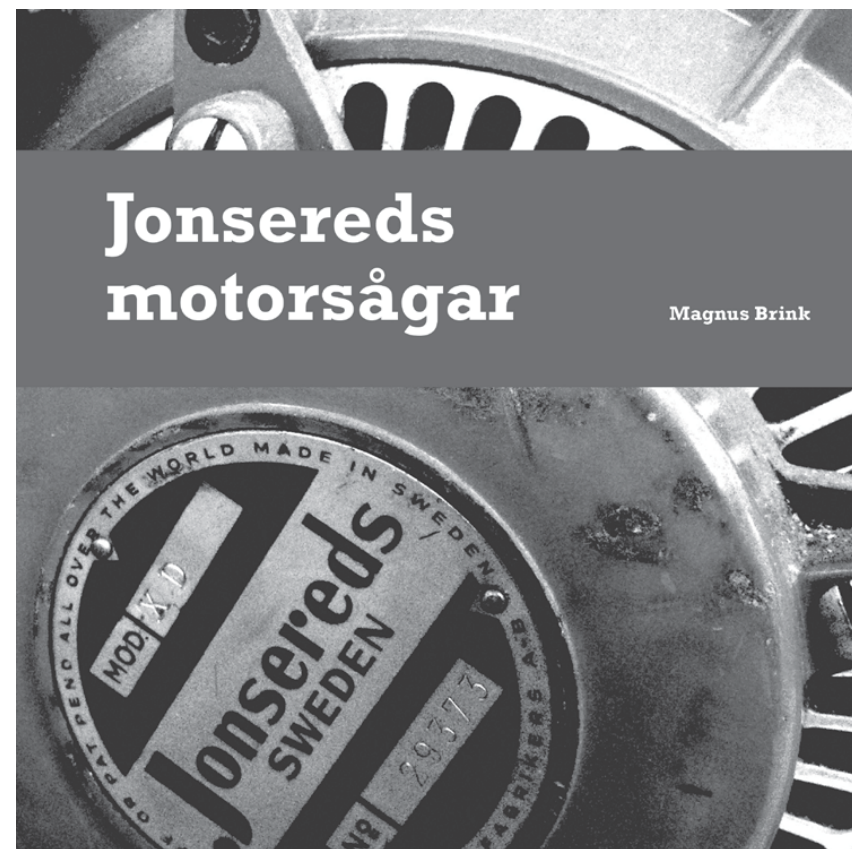
Det blev en bok där man får möta

människorna som konstruerade, sålde och byggde de röda motorsågarna.

Han rotade bland gamla pressklipp, träffade före detta vd:n och sökte upp personer som varit med och byggt motorsågarna. Det visade sig att kvinnor dominerade i produktionen, vilket var en överraskning.

De kvinnor han kontaktade blev också överraskade när någon hörde av sig och ville veta mer om deras jobb med motorsågarna. Det hade ju gått cirka 30 år sedan den sista sågen monterades.

– Det var oerhört spännande att göra alla intervjuer och träffa människor bakom denna produktion

I boken berättar Magnus Brink om 60 års motorsågstillverkning i Jonsered.

som pågick under 60 år, förklarar Magnus Brink.

På hemmaplan

Boken blev klar i slutet av 2014 och fyller en viktig lucka i historien om Jonsered. För Magnus känns det extra viktigt eftersom det utspelades på hans hemmaplan. Han är uppvuxen i

Kåhög, någon kilometer från Jonsered, och bor nu i Öjersjö.

Två år senare startade han jobbet med nästa bok som handlar om Surte glasbruk och har titeln *Glas i miljoner – Sure glasbruk 1862–1978*.

Bakgrunden till att det blev just glasbruket i Surte är lite speciell och trevlig. Magnus pappa var på jakt

efter burkar till alla de lingon han plockat i skogarna i Öjersjö. Han sökte i farmors gamla lager av glasburkar som fallit i glömska.

En stor burk utmärkte sig bland alla små. På den stod det Surte. Magnus mindes då att han som barn varit på Surte glasbruksmuseum. Följden blev att han och pappa bestämde sig för att besöka glasbruksmuseet tillsammans.

– Jag blev fascinerad av att se alla olika flaskor som tillverkats och ville ta reda på mer, säger Magnus.

Det har han gjort med besked. Boken går på djupet i Surtes historia som emballageglasbruk.

Hela historien

För första gången tecknas brukets historia från starten 1862 till nedläggningen 1978. Boken är framtagen utifrån arkivmaterial som finns på Riksarkivet i Göteborg samt genom research gjord i litteratur på bland annat Kungliga biblioteket i Stockholm.

Den inleds med en intressant och spännande berättelse från 1911 om hur det gick till när maskinerna tog över i produktionen i Surte. Då installerades nämligen den första Owensmaskinen från amerikanska Owens Bottle Company. Detta blir den stora starten för mekaniseringen

av svensk glasindustri.

I boken görs också en grundlig tillbakablick hur allt började, samt kopplingen till Eda glasbruk och andra bruk i Värmland. Redan år 1894 arbetade 96 glasblåsare i Surte och tillverkade nio miljoner flaskor.

Den dominerande produkten i början av 1900-talet var spritflaskor. De stod för 40 procent av produktionen med Vin & Spritcentralen som storkund.

Europas modernaste

Efter andra världskriget inleds moderniseringar som gör Surte till Europas modernaste glasbruk. Det var igång dygnet runt. Vannorna med sina 1 500 grader varma glasmassa fick inte slockna.

År 1960 breddar företaget PLM sin förpackningsverksamhet genom att köpa glasbruken i Surte, Årnäs och Hammar. Surte blir Nordens största emballageglasbruk. År 1962 har det en årsproduktion på 400 miljoner enheter, vilket innebär att 40 järnvägsvagnar med glas lämnar Surte varje dag året runt.

Men redan ett tiotal år senare blir det kärva tider. Konsumenterna ratar glasförpackningar i allt högre utsträckning vilket innebär en kris för PLM:s glasdivision. Kritiken växer mot engångsglas och i stället blir plätburken mer populär. I oktober

1975 meddelar PLM att glasbruket, med 665 anställda, ska läggas ner. I november 1978 tillverkas sista flaskan.

Träffade sambon

Magnus Brink är född 1985 och till vardags arbetar han som kommunikatör och projektsamordnare på Göteborgs stad. Han skriver på lediga stunder och sköter framtagandet av en bok, fram till tryckning, helt själv. Magnus både skriver, formger och fotograferar.

Boken om Surte blev ett lyckat projekt, på flera sätt.

– Ja, utan Surte hade jag kanske inte träffat min sambo. Vi träffades i Göteborg när jag var nere för att besöka Surte, jag bodde i Stockholm då, säger han.

Magnus Brink har fler projekt på gång. En bok om penntillverkaren Ballograf har precis blivit klar och han har material liggande om andra industrier som kanske ges ut i bokform så småningom. I botten finns ett genuint intresse för industrihistoria och hembygden i Västsverige.

– Det finns många historier att upptäcka och skriva om, säger han.

Kenth Lärk är journalist och redaktör för Industrihistoria i Väst

Det började med en glasburk från Surte i farmors gömmor. Sedan skrev Magnus Brink en bok om glasbruket.

Ny utställning om 1900-talets Göteborg

– med grejerna i fokus

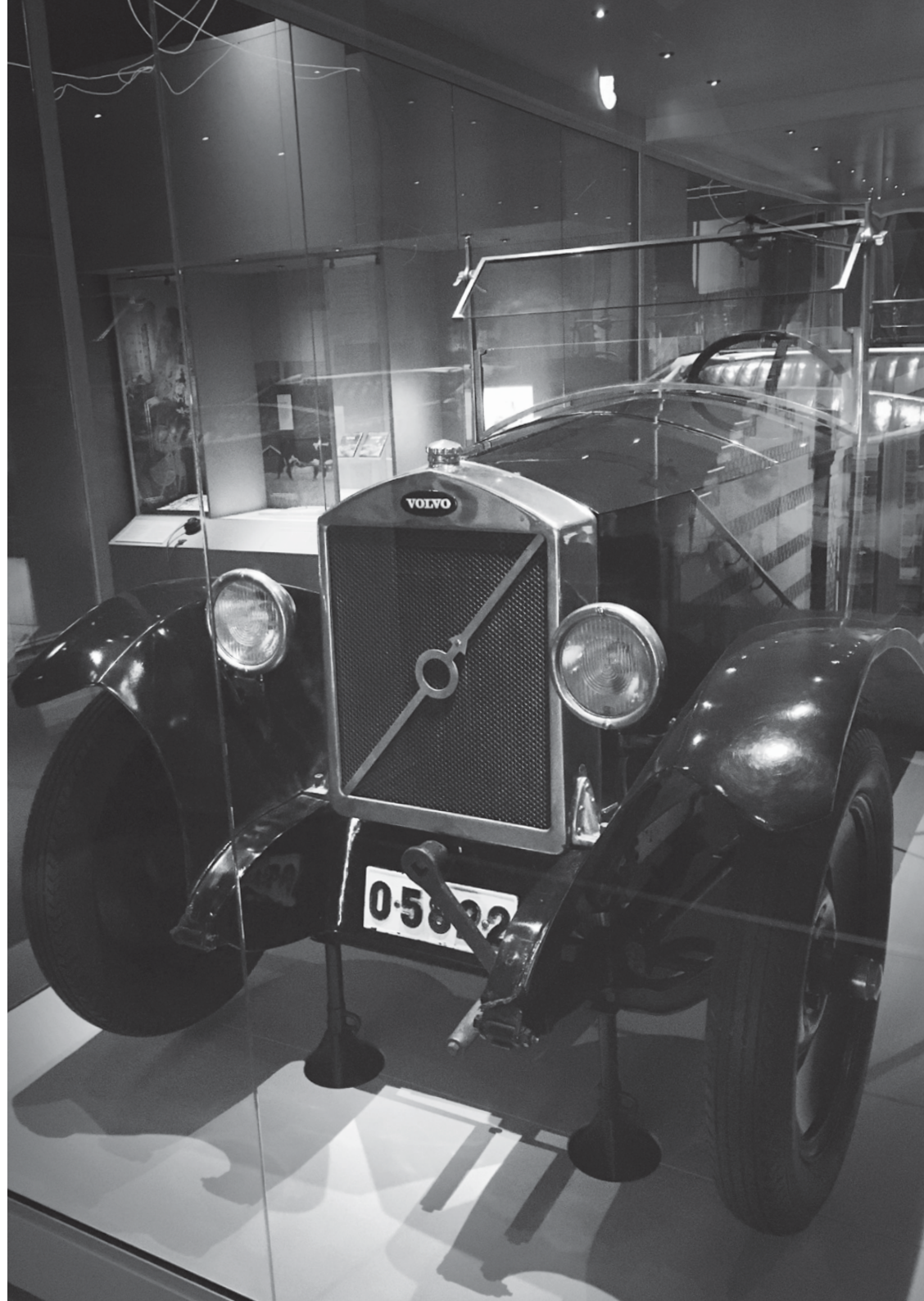
Den 4 juni, samma dag som Göteborg fyllde 400 år, öppnade Göteborgs stadsmuseum sin nya basutställning om 1900-talets Göteborg. *Grejen med Göteborg* heter den och, som man kan ana av namnet, är det ett antal föremål i fokus, drygt 50 stycken, samt fotografier, som utgör utgångspunkter för berättelser om olika händelser och företeelser i staden under det senaste seklet.

Här visas allt ifrån Lisebergskaniner, till en Amerikakoffert, en motbok, en film om Hammarkullekarnevalen, gamla och nya ölförpackningar och så världens äldsta Volvo, en prototyp från 1926, som kallas »Larson» och är tillverkad i Stockholm 1926. ÖV4 eller Jacob kom den att kallas när den sedan började serietillverkas i Göteborg.

Även berättelser om varven finns med. I en monter visas en nithammare, med en film i bakgrunden som visar nitning av fartygsskrov, och så kan man i en hörlur lyssna på hur det lät i Göteborg en gång i tiden.

| Björn Ohlsson är etnolog och sekreterare i Industrihistoria i Väst

Det första som besökaren i utställningen möter är en prototyp från 1926 av Volvos första bil. Prototypen kallades »Larson», efter företagets första direktör Gustaf Larson. Foto: Björn Ohlsson

Intressant skildring av tekokrisen och regionalpolitik under 1970-talet

Bokrecension:

Fallet Algots Nord.

Lena Andersson-Skog.

Dialogos, 2020.

Under 1970-talet drabbades den svenska konfektionsindustrin fullt ut av tekokrisen. Ett av de drabbade företagen var Boråsbaserade Algot Johansson AB (mer känt som »Algots«). I centrum för ekonomhistorikern Lena Andersson-Skogs nya bok *Otyg – Fallet Algots Nord*, står en statlig stödsatsning som beviljades Algots och som syftade att etablera filialfabriker i några orter i Västerbotten. Satsningen på Algots Nord, som företaget kom att kallas, var då ett av de största statliga lokaliseringsstöden genom tiderna, dessutom riktat till en kvinnodominerad industribransch.

Hela satsningen syftade dels till att skapa arbetstillfällen i Västerbotten, en region med låg kvinnlig sysselsättning, och dels till att stödja konfektionskoncernen Algots, som liksom andra svenska klädföretag under 1960- och 1970-talen kämpade mot en allt hårdare konkurrens från utländska företag som pressade ner priserna. Algots verksamhet i Norrland blev dock kortvarig. Hela koncernen gick i konkurs 1977 och därefter drevs verksamheten i norr vidare utan större framgång: först genom statligt ägande, sedan som ett löntagarkooperativ fram till den slutgiltiga nedläggningen 1983.

Andersson-Skog lyckas med fallet Algots Nord som exempel att beskriva en större process, där tekokrisen, regionalpolitik och statens roll gentemot näringslivet, är centrala frågor. Hon visar också att motgångarna för Algots Nord knappast bara kan förklaras med den allmänna krisen och konkurrenssituationen inom konfektionsindustrin. Bidragande var sannolikt att Algots inte tycks ha satsat helhjärtat på de norrländska fabrikena. Moderföretaget i Borås tog ut miljontals kronor i stöd för utbildning av sömmerskor – men utbildningen var kort och bristfällig, och norrlandsfabrikena utrustades med omoderna symaskiner. Själva produktionen var så kallad lönsömnad (legotillverkning) på beställning av moderföretaget i

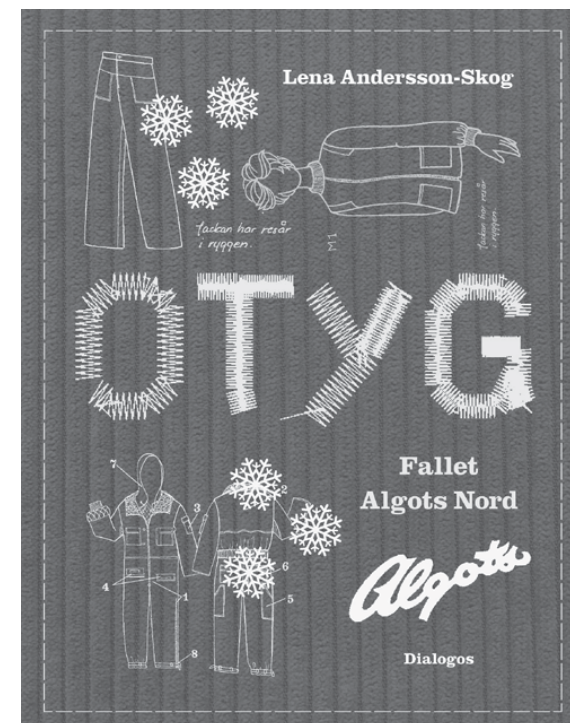
Borås. Inköp av material, tillskärning, marknadsföring, försäljning och annat, sköttes från Borås och låg utanför Algots Nords kontroll. Samtidigt drev Algots under liknande förhållanden fabriker i Finland samt anlätade lönsömnad från flera länder.

Andersson-Skog har lyckats att steg för steg beskriva denna ganska spektakulära fabriksetablering, ur företagets och arbetstagarnas perspektiv, såväl som den statliga och lokala politikens. Det är en bitvis snårig historia med många vändningar och problem som författaren lyckats reda ut. Studien baseras på ett brett källmaterial, framför allt tidningar, utredningsmaterial, intervjuer samt arkiv från fackföreningar, myndigheter och företag. För västsvenska läsare kan särskilt nämnas det relativt välbevarade företagsarkivet efter Algot Johansson AB, som besitter hög forskningspotential och förvaras på Riksarkivet i Göteborg och Textilmuseet i Borås.

Boken är på det hela stringent skriven i elva kapitel. Boken inleds med historiska bakgrundskapitel, som ligger utanför det egentliga ämnet för boken, men som förstås kan vara intressanta för läsare som vill veta mer om tekoindustrin än bara Algots Nord-satsningen.

Eftersom tekoindustrin förr tillhörde de svenska basnäringarna och var en mycket betydelsefull bransch för kvinnliga arbetare och tjänstemän, men idag bara finns kvar i liten skala i landet, är studier som berör branschens stora strukturförändring under 1900-talets senare del alltid av stort intresse.

| Johannes Daun är industrianthikvarie på Textilmuseet i Borås

Industriföretagaren och arkitekten Ingrid Wallberg

Bokanmälan:

Ingrid Wallberg – arkitekt och funktionalist.

Anne Brügge.

Balkong förlag, 2020.

Teglet till Masthuggskyrkans tak levererades från Wallbergs Fabriks AB i Halmstad. Kyrkan invigdes 1914. Familjeföretaget Wallbergs, som tillverkade tegel och maskinfilt för pappersindustrin, tog dottern Ingrid ledningen över 1934.

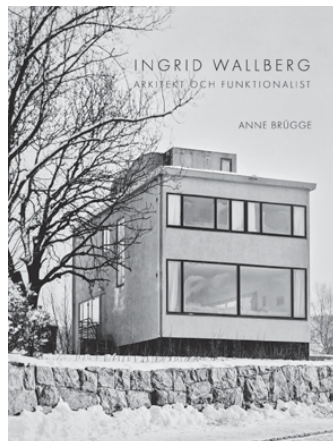
Men Ingrid Wallberg är mer känd som den som introducerade funktionalismen i Sverige, eller åtminstone i Göteborg. Anne Brügge har skrivit en omfattande levnadsteckning om Ingrid Wallberg i boken med samma namn.

Ingrids första äktenskap fram till 1926 var med Göteborgs förste stadsingenjör Albert Lilienberg. De fick ett tredjepris i Chicagos stadsplanetävling 1913. Efter skilsmässan praktiserade Ingrid hos Le Corbusier i Paris. Ingrids syster, Lotti, var gift med Albert Jeanneret, som var bror med Le Corbusier.

Anne Brügge kan, efter att ha gått igenom Ingrids omfattande korrespondens, ge nytt ljus över arkitekten Wallbergs omtvistade funkisvilla på Prytzgatan i Örgryte. Villan blev färdig 1935 och pryder omslaget på boken om henne. Det visar sig att Albert Lilienberg hade ett finger med i att bygget försenades.

Landshövdingehuset på Fjällgatan och radhusen på Brödragatan och Daltorpsgatan i Göteborg bär hennes signatur. Husen på Idrottsgatan, Gymnasiegatan och Skånegatan i Halmstad har Ingrid Wallberg ritat, liksom kraftverket vid Slottsmöllan i samma stad.

| Mats Sjölin är ordförande i Industrihistoria i Väst

Lidköpings 575-åriga historia skildras via människors livsöden

Lidköping fick sina stadsprivilegier 1446 av kung Kristofer av Bayern. Stadens 575-åriga historia är ämnet för Vänermuseets nya basutställning *Berättelser från Lidköping*, som öppnade den 19 juni 2021.

I Lidköping hade bedrivits handel under lång tid före 1446, eftersom platsen låg strategiskt vid ån Lidan utmed vägen från Skara mot landets västra delar. Så småningom kom också handeln över Väneren och vidare ut mot Västerhavet att bli viktig. Handeln och hantverket kom att prägla staden de kommande seklerna, fram till sekelskiftet 1900 då Lidköping på kort tid förvandlades till den största industristaden i Skaraborg.

Dessa verksamheter som har präglat staden under olika epoker har i utställningen gestaltats i fyra olika delar: Handelsstaden, Hamnstaden, Industristaden och Hantverksstaden, med det stora torget med det gamla rådhuset i mitten.

Utställningen utgår från ett 30-tal personer, som levat och påverkat staden under olika tider och på olika sätt, vars levnadshistorier berättas i ord och bild, och med hjälp av en stor mängd föremål från museets samlingar. Bland de människor som lyfts fram märks bland andra John Hedin, direktör på Lidköpings Mekaniska Verkstad (LMV), som hade en avgörande betydelse för den industriella utvecklingen i staden, och Franz Karner, som startade tillverkning av plastprodukter på 1950-talet, en bransch som sysselsätter många Lidköpingsbor än i dag. Genom två bildspel berättas om några av de viktigaste industrierna, som Rörstrand, LMV, sockerbruket, motorfabrikerna och tändsticksfabrikerna.

| Björn Ohlsson är etnolog och sekreterare i Industrihistoria i Väst

Bli medlem i Industrihistoria i Väst!

Föreningens medlemmar utgörs av myndigheter, institutioner, företag och föreningar som inom regionen arbetar på det industrihistoriska fältet samt enskilda personer med intresse för industrihistoria.

Som medlem bidrar du till vår möjlighet att verka påtryckande och för att sprida kunskap om och intresse för det industrihistoriska arvet. Som medlem kan du vara med och påverka vår verksamhet och lyfta fram frågor som du tycker är angelägna och intressanta. Du får också möjlighet att träffa likasinnade och att lära dig mer om Västsveriges industrihistoria.

Som medlem får du vår medlemstidning med artiklar om industrihistoria och nyheter om vad som är på gång inom vårt ämnesområde. Vidare får du kallelse till våra föreningsmöten samt inbjudan att delta i våra aktiviteter, i form av intressanta föredrag, guidningar, stadsvandringar och studiebesök. Tipsa oss gärna om föreningsaktiviteter och ämnen att ta upp i vår tidning.

Missa inte heller föreningens hemsida. På denna ges bland annat information om föreningens aktiviteter och tillgång till tidigare nummer av medlemstidningen, samt arkiv- och litteraturguider.

Medlemskap

Du blir medlem genom att betala in medlemsavgiften till föreningens plusgiro 126 25 70-3 och skicka e-post eller brev med dina kontaktuppgifter till oss. Årsavgiften för enskilda medlemmar är 150 kr, för ideella föreningar 300 kr och för institutioner, myndigheter och företag 500 kr.

Gatunamn berättar om vår industrihistoria – del 14

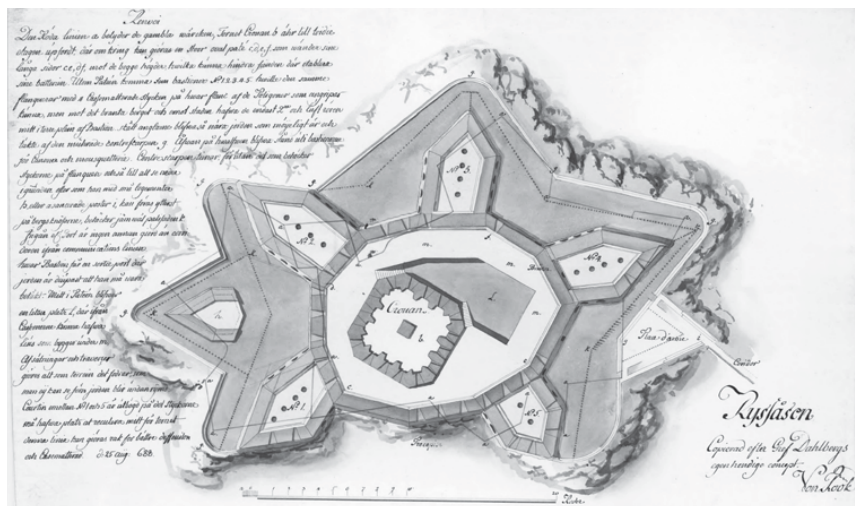
Lars O. Carlsson

I vår serie kring gatunamn och dess koppling till industrihistoria har vi skrivit om de mest skiftande branscher och samtidigt gästat flera av Göteborgs stadsdelar.

I vårt nionde avsnitt var det bärande temat att Göteborgs Byggmästareförening fyllde 125 år och vi presenterade då en del av föreningens tidiga ordförande. Flera av dessa var inte bara byggmästare utan hade även utbildat sig till arkitekter, och när det gäller just denna yrkesgrupp finns det faktiskt ganska många gator i staden namngivna till minne av välkända och erkänt duktiga arkitekter.

Bland dessa gator och platser uppkallade efter byggnadskonstens mästare kan exempelvis nämnas Arvid Bjerkesgatan i Utby, till minne av Arvid Bjerke (1880–1952), som bland annat ritat flera av de vackra trävillorna i Utby, men även Utbys fina kyrka.

Carlbergsgatan i Gårda, till minne av släkten Carlberg, som bland annat inbegriper Johan Eberhard Carlberg (1683–1773), Bengt Wilhelm Carlberg (1696–1778) samt Carl Wilhelm Carlberg (1746–1814), vilka satt sina spår med byggnader som exempelvis

Militären, arkitekten och ämbetsmannen Erik Dahlberg (1625–1703) är upphovsman till fästningsbyggnader i ett flertal svenska städer. Här ser vi ritningar till befästningsverket Skansen Kronan i Göteborg »copierad efter gref Dahlbergs egenhändige concept». Källa: Riksarkivet, Krigsarkivet. Sverige stads- och fästningsplaner.

Ostindiska huset, Gunnebo slott och Domkyrkan.

Erik Dahlbergsgatan i Vasastaden, till minne av Erik Dahlbergh (1625–1703), som bland annat ritade skansen Kronan och skansen Lejonet och som förändrade hela stadens befästningssystem.

Adolf Edelsvärds Gata vid Klippan, till minne av Adolf Wilhelm Edelsvärd (1824–1919), som bland annat ritat Sankta Birgittas Kapell, Engelska kyrkan, stadens järnvägsstation samt Wijska huset vid Lilla Torget.

Albert Lilienbergs Plats i Bö, till minne av Albert Lilienberg (1879–1967), som bland annat utarbetade

planerna för flera av stadens områden, exempelvis Örgryte trädgårdsstad, Lorensbergs villastad, Johanneberg, Landala Egnahem, Änggården samt Kungsladugård.

F. O. Petersons Gata i Högsbo, till minne av Frans Oscar Peterson (1845–1913), men kanske också hans söner, arkitekterna Rudolf Steen (1872–1926) och Sven Steen (1877–1952), vilka bland annat ritat Kanolds chokladfabrik och Transatlantics kontor.

Thorburnsgatan i Krokslätt, till minne av Eugen Thorburn (1860–1931), som bland annat ritat Johannebergs vattentorn, Kungsportsbron samt Otterhälleskolan.

Ernst Torulfsgatan i Källtorp, till minne av Ernst Torulf (1872–1936), som bland annat ritat Renströmska sjukhuset i Källtorp samt Göteborgs Golfklubbs klubbhus i Hovås.

Men det finns också en Arkitektgata i Göteborg, vilken är belägen direkt öster om arkitekt Victor von Gegerfeldts villa, vid Engelska kyrkan.

Ja, egentligen fanns även Arkitektvägen, belägen i Hovås, till minne av arkitekt Andrew Persson, som bland annat ritat golfbanan i Hovås samt Broströmska stiftelsen i Kungsladugård. Efter Askims kommunsammanslagning med Göteborg år 1974 namnändrades dock Arkitektvägen till Hovås Arkitektväg.

Som den observante läsaren redan noterat handlar det hittills bara om män, men hav tröst, vi har sparat det bästa till sist.

När man skulle exploatera Kvibergs Ängar, området direkt söder om Kvibergs regemente och Kvibergsvägen, behövdes inledningsvis fyra nya gatunamn. Undertecknad valde då att studera kvinnliga arkitekters historia i Göteborg.

Här fanns flera intressanta och kvalificerade arkitekter att välja på och till slut var det följande fyra kvinnor som kom att utgöra namnberedningens förslag till Kulturnämnden; Margit Hall, Anna Branzell, Ingrid Wallberg samt Ingeborg Hammarskjöld.

Bakgrund

Agnes Magnell (1878–1966) antogs som specialelev vid Kungliga tekniska högskolans arkitektlinje år 1897 efter att hennes far skrivit till kungen för att hon skulle få tillstånd att bli ordinarie elev. För övrigt lär det ända fram till 1921 ha varit förbjudet för kvinnor att läsa till arkitekt vid KTH. Agnes hade väl ingen direkt egen koppling till Göteborg. Det närmaste torde väl vara att hon var född i Uddevalla. Men hon tillhörde dock de svenska pionjärerna när det gällde kvinnor som studerade arkitektur.

Margit Hall

En annan intressant pionjär var Margit Hall (1901–1937). Hon var Sveriges första kvinnliga ordinarie arkitektstudent på Chalmers i Göteborg. Hon var född och uppväxt i Sankt Petersburg, flyttade till Göteborg där hon tog studentexamen 1919 vid Göteborgs Gymnasium för flickor. Hon tog sin arkitektexamen vid Chalmers 1922 och läste sedan konstvetenskap.

Hon praktiserade vid flera arkitektkontor, bland annat hos Hans Hedlund och Allan Berglund. Hon kom sedan att arbeta vid Göteborgs stadsingenjörskontor. År 1928 gifte hon sig med möbelarkitekten Per Hilding Eklund (1895–1936). Hon avled i cancer 1937, endast 35 år gammal.

Porträtt från vänster till höger: Anna Branzell, Ingrid Wallberg och Ingeborg Hammarskjöld-Reiz.

Anna Branzell

I Namnberedningens namnbank fanns redan sedan många år svensk-norska Anna Branzell (1895–1983), född Mohr. Hon blev 1919 den första kvinna som tog examen vid KTH och tillika den första kvinna som tog arkitektexamen i Sverige. Anna gifte sig 1923 med Sten Branzell (1893–1959) som var stadsplanearkitekt respektive stadsarkitekt i Göteborg 1926–1957.

Anna Branzell svarade exempelvis för om- och tillbyggnad av stiftelsen Barnavärns landshövdingehus vid Uddevallagatan 14 i Göteborg.

Ingrid Wallberg

Även Ingrid Wallberg (1880–1965) fanns redan i Namnberedningens namnbank. Hon var den första kvinnliga arkitekten att öppna egen verksamhet i Sverige. Hon gifte sig 1909 med arkitekten Albert Lilienberg och flyttade till Örgryte. Paret skilde sig 1926 och Ingrid flyttade utomlands. Hon gifte om sig i Paris, flyttade hem till Göteborg, öppnade ett arkitektkontor, R & W, tillsammans med en schweizisk arkitekt Alfred Roth och hade bland annat ett gott samarbete med HSB. Hon ritade bland annat bostäder i Bö.

Ingeborg Hammarskjöld-Reiz

Ingeborg Hammarskjöld-Reiz (1909–1994), född Cruickshank, var en svensk arkitekt och stadsplanearki-

tekt verksam i sydvästra Skåne. Ingeborg Hammarskjöld-Reiz var född i Göteborg och uppvuxen i Kungälv. Flicknamnet kommer av att fadern, Frederic Cruickshank (1879–1931), var invandrad från Skottland 1888, medan de senare efternamnen är resultatet av två giftemål.

Släkten Cruickshank var bland annat med och byggde upp Göteborgs Kex. Det var Ingeborgs farfar, Robert Cruickshank (1845–1896), som var den store kexspecialisten och som lockades till Sverige – han anlände till Kungälv med familj i juni 1888.

Ingeborg utbildade sig till arkitekt på Chalmers arkitektutbildning och utexaminerades 1931. Hon gifte sig den 20 april 1935 med civilingenjören Lars Hammarskjöld (1908–1937), som avled i tarmvred/blindtarmso-

peration den 24 februari 1937. Samma år flyttade hon till Lund och den 11 oktober 1939 gifte hon om sig med Anders Reiz, sedermera professor i Astronomi i Köpenhamn.

Under åren ritade hon mer än 3 000 hus i sydvästra Skåne.

Processen

Undertecknad tyckte att dessa kvinnonamn kunde vara en bra utgångspunkt för fyra gatunamn till minne av tidiga kvinnliga arkitekter med kopplingar till Göteborg – alltså en form av gruppnamn för hela det nya området vid Kvibergs Ängar.

Helena Werner, numera Mattisson, vid Regionarkivet, kontaktades. Hon har bland annat skrivit en avhandling om kvinnliga arkitekter och glädjande nog tyckte även hon att namnen var väl kvalificerade, varför jag presenterade förslagen för Namnberedningen, som biföll namnen och skickade dessa vidare till Kulturnämnden.

Den 16 februari 2016 fastställde Göteborgs stads kulturnämnd följande fyra nya namn för området Kvibergs Ängar: Margit Halls Gata, Anna Branzells Gata, Ingrid Wallbergs Gata samt Ingeborg Hammarskjölds Gata, till minne av fyra kvinnliga pionjärer när det gäller arkitektur och Göteborg.

Lars O. Carlsson är Göteborgsförfattare och en flitigt nyttjad föredragshållare kring Göteborgs gatunamn.

Industriarv i bild

I arkiv och museisamlingar finns många visuella spår av industrisamhället. En typ av bilder som bevarats är sådana som företagen själva ville sprida i sin samtid, bland annat genom marknadsföring av sina produkter.

I det här numret omnämns textilindustriföretaget Algots Johanssons i Borås (se bland annat bokrecensionen s. 24). Riksarkivet i Göteborg förvarar arkivet från företaget vilket består av cirka 40 hyllmeter handlingar. Vid sidan av räkenskaper, personalhandlingar, kundregister med mera, finns även arkivserien »handlingar rörande annonsering» varifrån numrets »industriarv i bild» är hämtad.

Bilden visar en helsidesannons som publicerades i tidsskriften *Hela världen* 1949. Annonsen måste förstås utifrån sin samtid och hur företaget med sina produkter ville positionera sig i efterkrigstidens Sverige.

Vid publiceringen hade det gått fyra år sedan Andra världskrigets slut. Annonsen har blinkningar till de segrande västmakterna, passformen på de skidkläder som saluförs beskrivs som »Amerikainspirerande». Samma år fanns en Algots-kollektion herrkavajer med namnet »Churchill».

Sedan 1938 fanns en semesterlag som garanterade alla anställda i Sverige två veckors semester. Bara några år senare, 1951, utökades rätten till tre veckor. »Algots var först med fritidskläderna i Sverige» säger texten i reklamen och förtydligar budskapet: Algots ligger i framkant och kan erbjuda det som moderna aktiva konsumenter efterfrågar, både kvinnor och män.

| Karl-Magnus Johansson, arkivarie vid Riksarkivet i Göteborg

**Först
som sist
Algots!**

Ja visst, det är flykt över Algots skidkläder. Kvalitet. Styrka. Passform. Amerikainspirerade, men gjorda för käcka svenska ungdomar i svenskt klimat. Ofta är de försedda med någon praktisk detalj, som gör dem speciellt värdefulla. Som skidträkten här ovan. Kapuschongen kan knäppas till mot snåla vindar eller knäppas av helt och hållet. Detta ökar avsevärt användbarheten. Materialet är varmt, impregnerat yllevara. Byxan är raxkuren med den rätta formen, som ger ledighet. ★

Algots var först med fritidskläderna i Sverige och leder alltjämt. Välj därför kläder med Algotsmärket. Säg Algots hos Er handlande — det räcker.

Algots

Algots fabriker specialtillverkar:
Sport- och fritidskläder, herr och dam
Skol- och lekdräkter för alla åldrar
Arbets- och skyddsdräkter för alla yrken

ALGOT JOHANSSON AB • BORÅS

www.industrihistoriaivast.net